

Севрук Володимир Геннадійович,
кандидат юридичних наук, провідний
науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи Національної
академії внутрішніх справ

**ГІПНОЗ, ЯК СКЛАДОВА СПОСОБУ
ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ
ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
СФОРМОВАНИХ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ**

Україна, як молода держава переживає важливий новий історичний етап свого розвитку. На порозі третього тисячоліття вона здобула незалежність, свободу, право розпоряджатися своїм майбутнім. Це створило передумови для розбудови держави, динамічного та неухильного зростання, визначення своїх пріоритетів та партнерів, а також входження до загальносвітового співтовариства. Водночас постали проблеми,

які необхідно постійно розв'язувати. Насамперед це протидія етнічній злочинності.

Будь-які концепції походження етносів не заперечують самого факту їхнього існування. За даними ООН, у світі зараз налічується щонайменше три тисячі етнічних спільнот, які входять до більше ніж 220 держав світу. Отже, немає у світі моноетнічних країн, тобто таких, у яких жив би лише один етнос. Більше того, всі етноси «приречені» на взаємовплив. Цей взаємовплив може набувати різних конкретних форм: від прямої агресії та завоювання до культурних запозичень і співробітництва. Взаємодії етносів завжди приводять до певних змін, які за своєю суттю є етносоціальними процесами.

Загалом українська держава за етнічним складом населення належить до числа багатонаціональних країн. В останні десятиліття XX століття у багатьох країнах Європи, в тому числі і в Україні, етнічна злочинність залишалась на допустимому рівні, однак в XXI столітті простежується сплеск злочинності серед як окремих етнічних груп, так і поодиноких проявів злочинної діяльності окремих осіб певної національності. Злочинність - явище притаманне всім національностям і націям, без винятку.

Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, що сформовані на етнічній основі потребує особливої уваги та особливих підходів, враховуючи їх національні (етнічні) психологічні особливості, у зв'язку з цим це дослідження набуває актуальності як у теоретичному, так і в практичному плані.

На сьогодні українська держава ставить серед пріоритетів роботи Національної поліції протидію латентній, організованій, міжрегіональній та етнічній злочинності боку [1].

Об'єктивно визначити й відобразити в межах будь-якої наукової роботи особливості представників окремого народу, ґрунтовно зупинитися на його національних традиціях та обрядах, а також сформулювати особливості поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях представників окремого етносу є

неможливим завданням. Адже кожен народ являє собою сукупність різних і не схожих одна на одну особливостей зі своїми суто індивідуальними переконаннями, принципами, забобонами й комплексами, які важко навіть перелічити. Проте існують певні закономірності, що притаманні представникам певних етнічних груп, що сформовані на території України, та на які необхідно зважати при протидії злочинам з їхнього боку [2, с.38].

Історія вивчення гіпнозу повна драматизму: періоди живого інтересу до нього численних досліджень змінювалися на періоди охолодження і навіть заперечення його існування, але за весь час людина винайшла безліч способів впливати на поведінку і думки собі подібних. Цікавість, яка проявляється до маніпулювання особою, психологічного впливу на неї, який був, як декілька тисяч років тому, так і в теперішній час залишився незмінним.

Нетрадиційний (некласичний) гіпноз має в сотні разів більш багату історію, ніж традиційний, незважаючи на те, що досвід і знання в ньому накопичувалися повільніше через специфіку його застосування, що не дозволяла розкривати результати дослідів. При некласичному чи прихованому застосуванню гіпнозу використовуються такі методи, як маніпулювання (прихований вплив і управління); пряме або непряме навіювання. До техніки прихованого гіпнозу належать: еріксонівський гіпноз; НЛП (нейролінгвістичне програмування); кримінальний гіпноз, що практикується особливо особами циганської національності, який ще називають циганським. У певних ситуаціях гіпноз може стати криміногенним засобом для використання в протиправних цілях. Специфіка його полягає в тому, що гіпноз здійснюється так, що б людина або група людей про це навіть і не підозрювала, дія відбувається без відома і згоди особи, яка гіпнотизується. Нормативно правова база, яка існує в Україні стосовно застосування такого психологічного явища як гіпнозу знаходиться на низькому рівні і врегульовується лише ч. 3 ст. 32 Закону України про «Основи

законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р, в якому вказано, що «З метою запобігання шкоди здоров'ю населення застосування гіпнозу, навіювання, інших методів психологічного і психотерапевтичного впливу дозволяється лише у місцях та в порядку, встановлених Міністерством охорони здоров'я України»[3].

Однак однією із головних особливостей під час злочинної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, сформованих на етнічній основі являється використання гіпнозу. Гіпноз є особливим видом психологічного насильства [4, ^92], які використовують різні етнічні групи в різних країнах світу, відповідно до їх проживання. Навіть служби безпеки банків спеціально інструктують операторів: «Уважніше відноситися до циган і азіатів, які, можливо, володіють технікою гіпнозу» [5].

Слід зазначити, що традиційними сферами діяльності етнічних злочинних формувань є: торгівля незаконними товарами (контрафактна алкогольна продукція, наркотичні речовини, зброя тощо), надання незаконних послуг (проституція, підпільний ігровий бізнес тощо), а також замовлені вбивства і вбивства з метою заволодіння майном потерпілого тощо [6, с.902-903].

Аналіз історичних фактів людського буття свідчить, що шахрайство із застосуванням різноманітних обрядів ворожіння є найдавнішою сферою усвідомленого або професійного застосування психологічних технологій, яким з давніх часів озброєне людство. У шахрайства із застосуванням обрядів ворожіння, як соціального явища є кілька специфічних відмінностей. Серед них, на наш погляд, чільне місце посідають усвідомленість, обумовленість і технологічність дій [7].

Нажаль, дотепер довірчому компоненту шахрайства як провідній технології введення людей в оману на юридико-психологічній основі належної уваги не приділяється. Поряд із цим, з точки зору юридичної психології у шахрайстві (як різновиду делінквентного поведіння особистості) чітко

відстежуються структурні компоненти, які можна розглядати в якості повноцінних етапів процесу шахрайської дії: 1) довіра; 2) омана; 3) психологічний вплив [8, с.27].

Хоча психологічний вплив як окремий структурний компонент у цьому рядку посідає останнє третє місце, у зв'язку з тим, що безпосередній факт передачі майна від жертви до шахрая відбувається саме в процесі психологічного впливу, його справжнє значення є ключовим. Унаслідок цього саме така схема й обумовлює суто психологічну забарвленість шахрайств із застосуванням обрядів ворожіння як різновиду злочинної діяльності.

Психологічний вплив є неминучим елементом спілкування між людьми. При виборі способів впливу учасників організованих груп і злочинних організацій, сформованих на етнічній основі, останніми враховуються індивідуальні морально-психологічні особливості жертв, комплекс цінностей, групових, соціальних, етнічних, національних, статевих особливостей тощо. Найефективнішим впливом являється впливом на вразливіші ділянки свідомості: самолюбство, уявлення про особистісні і чоловічі достоїнства, батьківські і синівські почуття, самооцінку, здібності, професійну погорду, відданість груповим нормам поведінки, віру в групову солідарність і порядність, інстинкт самозбереження тощо.

Сучасна психологічна наука відносить довірчість до категорії феномену. У відповідності до специфіки вирішуваних завдань лише змінюється приналежність феноменологізації довірчості: у спілкуванні довірчість - це феномен спілкування, у міжособистісній взаємодії - це феномен міжособистісної взаємодії, у психологічному контакті - це феномен психологічного контакту і т.п. [8, с.32].

В основі професійно-шахрайської діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, сформованих на етнічній основі (наприклад циганські), які обманюють під виглядом гадання, ворожіння та знахарства лежать глибинні психофізіологічні та соціально-психологічні процеси. Саме цей

факт обумовлює високу «ефективність» шахрайських дій, пов'язаних із застосуванням обрядів ворожіння.

Таким чином, чітке визначення психологічних складових шахрайських дій із застосуванням обрядів ворожіння у психотехнологічному контексті, а також якісне розмежування злочинного та природного поводження при здійсненні шахрайських дій із технологічним застосуванням довірчих стосунків і відносин дозволяє безпомилково кваліфікувати приховані під виглядом звичайних цивільних відносин шахрайські дії як суто злочинні діяння [8, с.39].

Підсумком усього сказаного є висновок про те, що гіпноз є потужною зброєю, людину під його впливом можна впевнити у всьому, стерти якісь фрагменти пам'яті, ввести в оману, вселивши певну версію події, змусити підписати будь-які папери. Протиправне використання гіпнозу дуже важко довести. У цій справі безсумнівну користь може принести вивчення практичного досвіду, накопиченого зарубіжними юристами в області криміналістичної гіпнології. Не варто ухилятися від вивчення і власного досвіду [9].

На завершення і слід зазначити, що в Україні існує етнічна організована злочинність, яке повинно мати адекватну протидію з боку держави. У зв'язку зі зміною форм злочинності її зростання у нашій країні особливого значення набуває глибоке всебічне знання психологічних закономірностей, що обумовлюють установки і вчинки, як етнічних груп так і певних осіб не титульної нації, які вчиняють злочини та проживають на території України. А тому правоохоронним органам України потрібно бути завжди крок попереду від будь - яких видів злочинності, в тому числі, яка формується на етнічній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деканоїдзе назначила першим заступником голови Нацполіції Трояна// Информационно-аналитический центр "ЛІГА" [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://news.liga.net/ua/news/politics/9378717->

[dekano dze naznachila pershim zastupnikom golovi natspol ts tr oyana.htm](http://dekano.dze.naznachila.pershim.zastupnikom.golovi.natspol.ts.tr oyana.htm).

2. Босенко В.В. До питання протидії злочинам, учиненим представниками етнічних меншин / В.В. Босенко // Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Одеса, 23-24 грудня 2011 р.) / МВС України, Одеський держ. ун-т внутр. справ. -Одеса: ОДУВС, 2011. - 432 с. - С.38-39.

3. Закону України про «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801 -XII . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page?text=%E3%B3%E7%ED%EE%E7>

4. Седых Л.В. Гипноз как способ психического принуждения // Труды юридического факультета Ставропольского государственного университета. — 2008. — Вып. 19.

5. Якунина Т. Пункты обмена валют грабят гипнотизеры? // Комсомольская правда. 2004. 5 августа.

6. Тюнін В. О. Особистість злочинця (представника етнічних меншин), який сприяє учасникам злочинних організацій та укриває їх злочинну діяльність / В.О. Тюнін // Форум права. - 2011. - № 2. - С. 902-907: [Електронний ресурс].

- Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11tvoizd.pdf>.

7. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності. Монографія / О.Ф. Долженков, Г.Є. Запорожцев, А.П. Кіцул, Е.В. Рижков. - Одеса: НДРВВ ОІВС, 2001. - 231 с.

8. Методичні рекомендації по методиці розслідування злочинів, вчинених особами циганської національності / [В.В. Юсупов, В.В. Ремський, Ю.Б. Ірхін, М.М. Цимбал]. - К.: НАВС, 2010.- 46 с.

9. Севрук В. Г. Гіпноз як складова способу вчинення шахрайства / В. Г. Севрук // Науковий вісник НАВС. - К., 2012.

- Вип. 3 (82). - С. 121-128.